

ФЕНОМЕН БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Гуцалюк О.І.,
Соломонюк А.С.

У статті розглядається особливості явища банкрутства, стан банкрутства в сучасних умовах господарювання. Визначається як відновити платоспроможність й уникнути банкрутства.

The article deals with features of the phenomenon of bankruptcy, state insolvency in the modern business environment. Determine how to restore solvency and avoid bankruptcy.

Постановка проблеми. У перші роки незалежності України сформувалося негативне ставлення до явища банкрутства. Дана ситуація пояснюється тим, що за умов командно-адміністративної економіки протягом тривалого часу заперечувалася сама можливість банкрутства підприємств, а поява значної їх кількості лише посилювала негативне ставлення до цього явища.

На сьогодні однією з найактуальніших в українській економіці є проблема банкрутства вітчизняних підприємств. Адже банкрутство окремого суб'єкта господарювання має суттєві негативні наслідки як для самого підприємства, так і для відповідної галузі й економіки країни в цілому. А в умовах нестабільності економіки, грошового дефіциту, стрибків цінової політики, часто змінюваного законодавства, системи банкрутства, враховуючи низький технічний рівень і значну кількість неплатоспроможних підприємств, може призвести до дезорганізації всієї системи народного господарства України.

Аналіз досліджень і публікацій. За останні роки вагомих наукових внесок у розв'язання даної проблеми зробили такі вчені як Шеремет О. О., Рибалка О., Талан Л., Шапурова О. О., Чумак О., Костирко Л.А., Лігоненко Л.І., Подольська В.О., Терещенко О.О., Цал-Цалко Ю.С., Яріш О.В. Також проблему банкрутства підприємств неодноразово досліджували у своїх працях такі вчені, як Р. Акоффа, І. Ансоффа, Є. Ф. Бріггема, І. О. Бланка, О. М. Бондар, Т. С. Клебанової, Л. О. Лігоненко, О. В. Раєвської, Л. С. Ситник, Е. А. Уткіна, С.Г. Беляев, В.І. Кошкін, А.П. Градов, Б.І. Кузін, Г.П. Іванов, В.А. Кашин, А.І. Семяніхін, Г. Таль, О.В. Раєвська, В.М. Андреева, М.М. Берест та інші.

Виділення невирішених питань. Незважаючи на повноту проведених досліджень, до цього часу залишається маловивченим питання особливості явища банкрутства підприємств в Україні. Відсутній у працях комплексний підхід до вивчення питання банкрутства.

Постановка завдання. Основними завданнями даної статті є: визначення стану банкрутства підприємств в сучасних умовах господарювання; вивчення особливості банкрутства підприємств в Україні як неоднозначного та суперечливого явища та розкриття проблем з приводу запобігання й уникнення банкрутства підприємств, що в сучасних умовах є актуальним.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні банкрутство підприємств в Україні сприймається в суспільстві неоднозначно. Оскільки, з одного боку, банкрутство є засобом усунення збиткових підприємств, які в подальшому не спроможні здійснювати свою виробничо-господарську діяльність, а з іншого — в кожному конкретному випадку банкрутство підприємства безумовно стає трагедією для його власників, працівників, які втрачають робочі місця, партнерів по бізнесу, які в разі визнання підприємства банкрутом навряд чи зможуть повернути його заборгованість перед ними. До того ж, це стає проблемою і для держави, яка в даному випадку втрачає платників податків, що негативно позначається на її фінансових можливостях та виконанні покладених на неї функцій. Крім того, банкрутство особливо небезпечних підприємств може мати негативні соціально-екологічні наслідки. Вони зумовлені заподіянням шкоди життю та здоров'ю громадян, їх майну та навколишньому природному середовищу. А банкрутство великих, так званих містоутворюючих підприємств, які мають стратегічне значення для країни, знижує її економічний потенціал та негативно позначається на рівні розвитку регіону їх розташування.

З економічного погляду банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом, який має значні борги перед кредиторами і зобов'язання перед бюджетом, своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності й безприбутковості. Наслідком незадовільного фінансового стану більшості вітчиз-

няних підприємств стало катастрофічне збільшення їх кредиторської і дебіторської заборгованостей. Неплатоспроможність є, у свою чергу, підставою для оголошення підприємства банкрутом. [2]

У відповідності із законодавством України, банкрутство трактується як визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури [1]. Відповідно можна зробити висновок, що головним критерієм визнання підприємства банкрутом є його неспроможність вчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями. Однак, помилкою буде також вважати, що наявність достатньої грошової суми на рахунку підприємства свідчить про вигідне фінансове становище.

Причини банкрутства підприємств можуть бути найрізноманітнішими. Беручи загалом, їх можна поділити на дві групи:

- 1) зовнішні, які практично дуже важко (іноді неможливо) врахувати;
- 2) внутрішні, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві. Результатом одночасного впливу всіх чинників є настання банкрутства.

До зовнішніх причин банкрутства належать:

- соціально-економічні;
- науково-технічні;
- зовнішньо-економічні;
- політичні.

До внутрішніх причин банкрутства можна віднести:

- брак стратегічного плану розвитку;
- низька якість менеджменту;
- недосконалість механізму ціноутворення;
- збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- утримання зайвих робочих місць;
- технологічна неузгодженість процесу виробництва;
- дефіцит власних оборотних коштів;
- нерациональна організаційна структура інвестування;
- брак довгострокового інвестування.

Аналіз зарубіжної практики свідчить, що у країнах з розвинутою економікою та стійким політичним станом зовнішні чинники впливають лише на банкрутство третини всіх підприємств, а на банкрутство решти суб'єктів господарювання мають вплив виключно внутрішні фактори. Проте цього не можна сказати про Україну. Протягом останніх 3 років вагомий внесок у банкрутство вітчизняних підприємств здійснили саме зовнішні фактори. Так, для прикладу, темпи приросту ВВП у 2009 році становили 102,1 %, у той час як у 2004 році він знаходився на позначці 112,1 %; рівень інфляції зріс із 112,6 % у 2005 році до 122,3% у 2009 році; рівень офіційно зареєстрованого безробіття Державною службою зайнятості коливається в межах 7% протягом 2007-2009 рр.; а реальні доходи населення України знизилися на 29,5% з 2005 до 2009 року [4].

На фоні негативної загальноекономічної ситуації спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості порушених справ про банкрутство. Протягом 2008-2009 років кількість судових справ, що стосуються визнання боржника банкрутом, зросла втричі. Слід зазначити, що 2008 року сферою діяльності суб'єктів господарювання, щодо яких було порушено справу про банкрутство, були різні галузі народного господарства, але в 2009 р. простежується чітка тенденція збільшення кількості підприємств боржників (банкрутів), що мають відношення до будівництва, що насамперед спричинено спадом ділової активності, рентабельності й віддачі активів суб'єктів господарювання. Щоправда, лише 35-45% підприємств, на які подано позови, оголошуються банкрутами. Близько 10-15% усіх поданих позовів стосуються підприємств із державною формою власності [4].

Станом на початок 2010 року загальна кількість підприємств, які перебувають у процедурах банкрутства, становить 14 642, що на 6% більше, ніж у 2007 році, та на 29,6 % — ніж у 2006 році. Із 502 припинених у 2009 році справ про банкрутство підприємств лише 9 суб'єктів господарювання використали механізм санації з метою відновлення платоспроможності боржника, 452 підприємства було ліквідовано. Наслідками кризового стану вітчизняних підприємств є зростання заборгованості з виплати заробітної плати, кредиторської заборгованості, обов'язкових відрахувань до бюджетів різних рівнів. Крім того, є інші негативні наслідки банкрутства суб'єктів господарювання для розвитку економіки країни. Неплатоспроможність і

збиткова діяльність господарюючого суб'єкта призводить також до зниження обсягів податкових платежів та відрахувань до бюджетів різних рівнів, що в результаті не дозволяє сформувати необхідні обсяги дохідної частини бюджету та, як наслідок, призводить до невиконання програм економічного, соціального розвитку країни, окремого регіону.

Останнім часом в Україні зростає кількість фіктивних банкрутств, практика застосування яких уже певний час використовується в Росії, і які на сьогодні набувають все більшого розповсюдження в Україні. Фіктивне банкрутство здійснюється шляхом прямого обману та введення в оману кредиторів з метою доведення до банкрутства платоспроможного підприємства. Однією з цілей таких дій є перерозподіл прав власності шляхом приховування або передачі майна боржника підконтрольним чи спорідненим особам. На практиці це відбувається так: якщо у великого підприємства, яке, як правило, має в своїй структурі відокремлені підрозділи, виникають фінансові труднощі, то більшість боргів списується на одному з таких підприємств, яке буде визнано банкрутом і ліквідовано. А саме підприємство, звільнене від тягара боргів, продовжуватиме ефективно працювати на ринку.

Таким чином, на сьогодні все більш поширеною є практика банкрутств на замовлення та фіктивних банкрутств, головною метою яких є не отримання боргів, а зміна власника підприємства. Дуже важко відстежити та довести факт доведення до банкрутства та фіктивності банкрутства, оскільки навіть поглиблена експертиза діяльності підприємства не дозволяє встановити, що стало причиною банкрутства: некомпетентність керівництва чи умисні, протиправні дії окремих осіб з метою отримання матеріальної вигоди або задоволення інших своїх потреб. [5].

Отже, можна дійсно визнати банкрутство негативним феноменом у підприємницькій практиці українського господарства, що не тільки є наслідком глибокої фінансової кризи, а й значно послаблює ґрунт для розвитку всієї економіки України в подальшому, а тому потребує серйозного ставлення і термінового використання цієї проблеми з господарського життя України.

Висновки. Банкрутство супроводжується посиленням соціально-економічних проблем у суспільстві. Тому важливе значення має впровадження на підприємствах такої системи управління, яка була б спрямована на своєчасне розпізнавання загрози банкрутства з метою запобігання їй. Тому необхідна діагностика банкрутства, що передбачає використання сукупності методів аналізу для своєчасного розпізнання симптомів фінансової кризи на підприємстві та оперативного реагування на початкових стадіях з метою зниження ймовірності повної фінансової неплатоспроможності суб'єктів господарювання.

Відновити платоспроможність, забезпечити стійке зростання й уникнути банкрутства суб'єкта господарювання можна шляхом використання:

- Процедури санації — системи заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованої на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової, виробничої структури боржника. Тобто це система фінансових заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, спрямованих на запобігання оголошення підприємства-боржника банкрутом, його ліквідації. Банкрутство є останньою фазою процесу впливу фінансової кризи на діяльність підприємства. Проте аналіз сучасної практики свідчить, що досвід проведення санації підприємств майже відсутній із причин недосконалості процедури визнання підприємства банкрутом, низького рівня підготовки менеджерів з антикризового фінансового управління, відсутності спеціалізованих консультаційних та навчальних центрів з питань управління фінансами в умовах кризи.
- Реструктуризації, вона як основний елемент санації також може сприяти оздоровленню підприємства. Реструктуризація — це комплекс реорганізаційних заходів, які націлені на створення передумов виходу підприємства з стану кризи і забезпечення подальшого його розвитку. У Методичних рекомендаціях до проведення реструктуризації державних підприємств Міністерства економіки України під реструктуризацією розуміються організаційно-економічні, правові, технічні заходи, які направлені на зміни структури підприємства, його управління, форм власності і ефективності виробництва. При цьому вважається, що процесами реструктуризації, як правило, займаються слабкі, неплатоспроможні підприємства, які стоять на грані банкрутства, однак і прибуткові підприємства використовують різні варіанти реструктуризації як засобу оздоровлення.
- Також, одним з важливих важелів державного регулювання і визначення напрямків фінансового оздоровлення підприємств є податковий механізм. Відмітимо, що елементи податкового механізму є непря-

мою формою державної підтримки фінансового оздоровлення підприємства. Податковий механізм фінансового оздоровлення передбачає надання фінансової підтримки як на поворотній (податкові канікули, реструктуризація податкового боргу, тощо) так і на безповоротній (списання податкового боргу, надання пільг, тощо) основах. Податковий механізм в управленні фінансовим оздоровленням повинен орієнтуватися на досягнення стратегічних цілей та конкретних завдань їх реалізації, встановлення ієрархії цілей за строками досягнення і ефективності рішення проблем фінансового оздоровлення; вибір оптимального варіанта податкового регулювання діяльності кризових підприємств; поетапне досягнення цілей. Розробка оптимального податкового механізму є важливим засобом запобігання виникненню та виходу підприємств з кризового стану, який дозволить їм успішно функціонувати. На даному етапі розвитку економіки України доцільно також використовувати податкові пільги та знижки саме для стимулювання позитивних зрушень в процесах оздоровлення підприємств. Підтримка з боку держави через елементи податкового механізму процесів фінансового оздоровлення повинна орієнтується передусім на підприємства, які здатні її використати з максимальною віддачею та забезпечити свій фінансово-економічний розвиток, що в перспективі. Позитивно впливатиме на формування доходної частини бюджету та загального розвитку держави.

Не дивлячись на неоднозначність і суперечливість явища банкрутства в Україні, необхідно розуміти, що банкрутство є нормальною процедурою, спрямованою на відновлення платоспроможності боржника або його ліквідації в разі неможливості подальшої діяльності. Проте наявність в Україні значної кількості збиткових підприємств унеможливило використання повною мірою процедур банкрутства. Тому пріоритетним буде застосування щодо неплатоспроможних вітчизняних підприємств санаційних процедур перед ліквідаційними. Крім того, останні роки в Україні сформувався високоприбутковий бізнес на банкрутствах, що зумовило появу підприємств, які займаються саме цим вузькоспеціалізованим видом діяльності.

Література

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», від 14.05.1992, N 2343-XII, внесення змін від 04.06.2009 № 1442-VI /1442-17.
2. Леонов Д. В. Фінансова криза та український бізнес / В. Д. Леонов // Цінні папери України. — 2008. — № 42. — С. 17-20.
3. Шапурова О. О. Політика антикризового управління при загрозі банкрутства / Актуальні проблеми економіки: Науковий економічний журнал. — № 8 (86), 2009. — с. 147-153. — 270 с.
4. [http:// www.sdb.gov.ua](http://www.sdb.gov.ua)
5. [http:// www.Korespondent.net](http://www.Korespondent.net).

УДК 336

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНО ЕФЕКТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СЛУЖБИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Гриджук Г.С.

В статті розглянуто функції та програму діяльності служби інформаційної безпеки підприємства та запропоновано економічно ефективний підхід до місця та штатної чисельності працівників служби інформаційної безпеки у структурі підприємства.

The article deals with the functions and application of information security services and proposes cost effective approach to space and staff of information security services in the structure of the enterprise.

Постановка проблеми. Світова економічна криза загострила проблему інформаційної безпеки підприємств. Разом з рівнем конкурентності середовища вона підвищила вимоги до якості та надійності не лише товарів та послуг, а й до підтримки належного рівня безпеки самих підприємств, що вступають в ділові взаємозв'язки. Своєчасне виявлення і нейтралізація загроз безпеці є першочерговим завданням всіх суб'єктів економічної діяльності. Враховуючи висококваліфікований характер ретельно організованих інформаційних атак, забезпечення безпеки підприємства на необхідному рівні можливе лише на основі науково обґрунтованої, максимально адаптованої до обстановки комплексної програми захисту інфор-